

MÜZE KAVRAMI VE MODERN MÜZE ÖRNEKLERİ¹

MUSEUM CONCEPT AND MODERN MUSEUM EXAMPLES

Dr. Öğr. Üyesi Bülent BULDUK

Cumhuriyet Üniv. GSF. Resim Bölümü, bulentbulduk@yahoo.com Sivas, Türkiye

ÖZET

Müze olgusu, insanlığın tarihsel reflekslerinin ve belleğinin kayıt altına alındığı mekanlardır. Geçmişten günümüze insanlığın sosyal ve beşeri deneyimlerinin aracıdır. Müze, hem eğitsel hem de estetik anlamda bir takım özel nesnelere istifleyip teşhir etmenin kamusal ve özel mekanıdır.

İlk çağlardan itibaren başlayan müzeleşme süreci uygarlıklar dönemiyle bir biriktirme bilinciyle anlam kazanmaya başlamıştır. Değer atfedilen doğa ve sanat-zanaat nesnelere kutsal mekanlarda, saray ve mezarlarda toplanıp sergilenmiştir. Modern öncesi dönemlerde aristokratların ve soyluların seyrine açık olan müze, modern dönemle birlikte kamuya açık hale getirilmiştir. Dolayısıyla bu çalışma "Müze" olgusunun tarihsel gelişimini ve modern müzelerin çok katmanlı dönüşümünü müze örnekleriyle ele alacaktır. Mevcut müze araştırmalarına bir katkı sağlaması açısından bir araştırma niteliğinde olacaktır.

Anahtar kelimeler: Müze, Modern, Koleksiyon, Kamu

ABSTRACT

The museum is the place where the reflexes of history and collective memory of humanity are recorded. It's an instrument created through social and human experiences of mankind, from past to present. A museum is a space both public and private in which to collect and display special objects, in both an educational and an aesthetic manner.

The museum process, which started in the earliest ages, has begun to gain meaning with the consciousness of accumulation through the various periods of civilizations. Objects of nature as well as arts and crafts which were considered valuable were collected and exhibited in sacred places, in palaces and on graves. In the pre-modern era, only aristocrats and members of the nobility had access to museums. But the museum has been made open to the public in modern times. Therefore, through examples of museums, this study will examine the historical development of the "museum" phenomenon and the multi-layered transformation of modern museums. It will be research that contributes to existing museum studies.

Keyword: Museum, Modern, Collection, Public

1.GİRİŞ

Uluslararası Müzecilik Konseyi'nin tanımına göre müze " sürekli bir kuruluş olarak, kazanç amacı gütmeyen, toplumun gelişmesine hizmet eden, topluma açık, insanın ve çevresinin görgü tanıkları olan malzemeler üzerinde araştırma yapan, bunları toplayan, saklayan, isleten, aynı zamanda eğitim ve inceleme amacıyla sergileyen bir kuruluştur (Bağlantı1).

Bugün kullanmış olduğumuz "Müze" kelimesi latince "Mouseion" kelimesi kökünden gelmektedir. "Mouseion" Yunan mitolojisinde "Musalar" adı verilen tanrıçalara adanan tapınak ve müzik ve şiir ilham eden esin perileri anlamına gelmektedir.

¹ "Bu makale 28-30 Nisan 2018 tarihleri arasında yapılan Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Uluslararası Güzel Sanatlar ve Eğitimi Sempozyumunda aynı başlıkla sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş halidir. Bildiri özeti sempozyum bildiri özetleri kitabında elektronik olarak yayınlanmıştır."

Mouseion Hill

Tarihsel anlamda doğa nesnelерinin ve sanat nesnelерinin bir araya getirilmesi ilk defa Paleolitik Çağ (M.Ö 2 milyon-10000) mezarlarında görölmektedir. Yine benzer bir koleksiyonculuğun yakın doğuda doğduğu kabul edilmektedir. Eski Mısır ile Mezopotamya’da değerli doğa ve sanat nesneleri, mağara, kutsal mekan, tapınak, saray, mezar villa ve kent merkezlerinde toplanıp, sergilenmiştir. Antik dönemlerde tapınaklar hem mimari açıdan hem de içerisindeki heykel ve rölyef gibi unsurlarla bir koleksiyon ve biriktirme mekânı olmuştur.

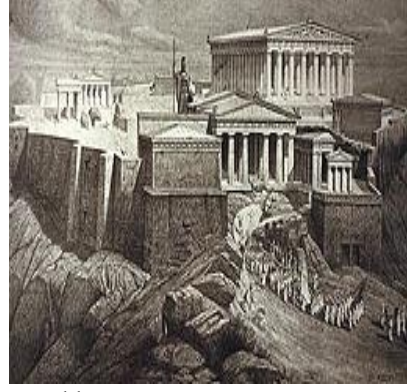
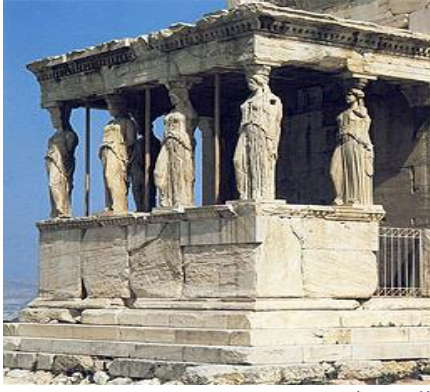
Piramitler ise ölümden sonraki hayatı sırasında hükümdarların ihtiyaç duyacağı eşyaların saklandığı mekânlardır. Gündelik hayatın sıradan nesnelерinin biriktirildiği ya da muhafaza edildiği bu mekânlar toplama mantığı açısından bir anlamda müze mekanlar olarak görülebilir. MÖ 1332-MÖ 1323 arasında yaşamış olan firavun Tutankamun’un mezarı anıt müze mantığının iyi bir örneğidir.

Piramitlerde yer alan mezar anıtları

Sanatsal nesnelерin biriktirme mantığıyla bir araya getirilmesi ilk defa Greklerde görölmektedir. Bu nesnelер siyasal ve dinsel önem taşıyan merkezlerde inşa edilen ve “Theasuri” (Hazine Binası) adı verilen binalarda yer almıştır.

Atina’da bulunan “Akropolis” tapınaklar kompleksi bir tanrılar müzesidir. Tanrılara ve efsanevi kahramanlara ait heykeller, sütunlar, karyatidler, frizler ve süslemelerle mimari yapılar, hem mekanlar hem de çevresiyle kusursuzca birbirine eklemlenir (Bağlantı1). Romalılarda ise koleksiyon oluşturma ve eser kopyalama, Roma kültürünün vazgeçilmez bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta Romalılar, eski Grek heykellerinin bir araya toplanmasını ve bir “Pinakothek” (resim galerisi) sahibi olmayı onur saymışlardır (Gerçek, 1999).

Akropolis tapınakları

2.RÖNESANS VE NADİRE KABİNELERİ

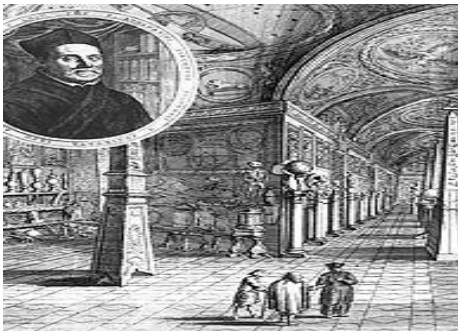
Meraklı kaşiflerin gezileri sonunda toplayıp getirdiği nesnelere oluşan nadire kabineleri (Cabinets of Curiosities), her türlü garipliği içerisinde barındıran doğal ve yapay, meyve ve çiçekler, hayvanlar, fosiller, farklı kültürlerin etnografik nesnelere sergilendiği mekanlar olmuşlardır.

Ortaçağlar boyunca da belli başlı koleksiyonlar, antik zamanlarda olduğu gibi tapınak/kilise ve saraylarda korunan hazinelerden oluşacaktı. Ancak Rönesans'la birlikte dönüşmeye başlayan bilgi rejimi (hümanizm ve aydınlanma) ve sekülerleşme ile Yeni Dünya'nın fethi gibi gelişmeler, insanların da evrene ilişkin tasarımları olabileceği ve bu tasarımlarını müzelerde canlandırabileceği inancını besler. Modern müzelerin önceli olan nadire kabineleri, bu gibi entelektüel dönüşümlerin işaretlerini veren mecralardan biridir (Bağlantı 2).

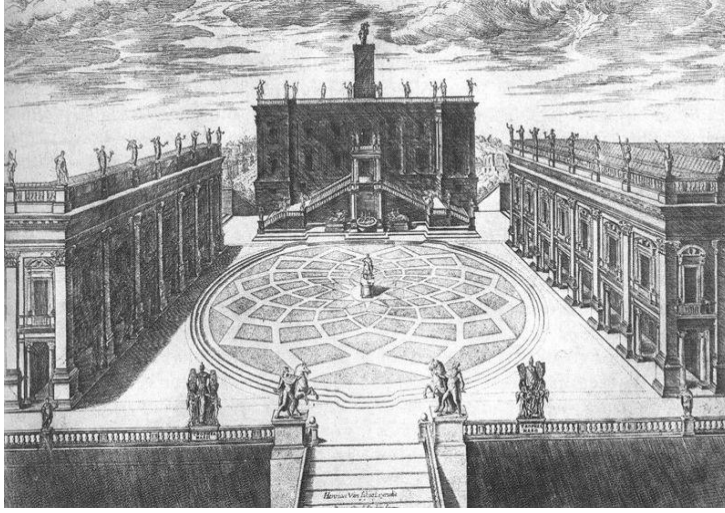
adire kabineleri

Avrupa'da popüler bir hale gelen "Acayiplikler Kabinesi" olarak tercüme edilen 'Cabinets of Curiosities', ilginç objelerin bir şekilde varlıklı kişilerce bir araya getirilmesi ile oluşturulan odalar ya da dolaplardır. Başlangıçta bu gelenek daha çok antik ve ilginç objelerin biriktirmesi anlamına geldiğinden, sanat yapıtları henüz bu koleksiyonların ilgi odağı değildir (Prior, 2002,15).

Nadire kabineleri

Rönesans, antik döneme bağlantısı ile bilgi akışının başladığı bir süreç olmakla birlikte kilise toplumsal bağlamda hala güçlüdür. İnananların imanını kilise ve görsellikle koruyabileceğini düşünen dini otorite bir anlamda dinsel müzeciliğin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dini yapıtların sergilenebileceği bir mekan olarak 1471 yılında Papa 4.Sixtus günümüzdeki anlamına yakın ilk müzeyi ve kendi sahip olduğu “Capitoline” koleksiyonunu kurmuştur.

Capitoline, İtalya

Bu oluşumu önce İtalya daha sonra tüm Avrupa takip etmiştir. 1546 yılında Farnese Müzesi açılmıştır. 1581’de ise Uffizi Sarayı’nda Uffizi Galerisi açılmıştır. Uffizi Galerisi müzeler için kabul edilecek birtakım mekan özelliklerini ve ipuçlarını kazanmıştır ve bu nedenle müze binasının ilk büyük prototipi sayılır (Alp, 2002).

Farnese Müzesi, İtalya

Uffizi galerileri Floransa’nın en nüfuzlu ve en önemli sanat koruyucusu bir ailenin Medici ailesinin sanat koleksiyonudur. Medici ailesi asıl bir sınıftan gelmediği için bu açığını kültürel ve sanatsal etkinliklerle gidermeye çalışmıştır ve bunu da büyük bir ölçüde başarmıştır.

Uffizi galerileri, İtalya

Uffizi galerileri, daha sonraları prenlere ait bir koleksiyon olarak resmi izinle koleksiyonların ilk kez halka açılmasının örneği olmuştur. Koleksiyonun klasik heykeller, tablolar, mücevherler madalyonlar ve bilimsel araçları kapsadığı bilinmektedir.

16 ve 17. yüzyıllarda imparatorluk gücünün İtalya'dan Fransa, İspanya, Prusya ve Avusturya'ya doğru kaymasıyla birlikte galeriler belli değişimlere uğramış ve Rönesans boyunca sürecek olan fonksiyonlarını kazanmışlardır (Prior,2002, 15). Sanat yapıtlarının rejimle paralel koleksiyonlaşma biçimi, sanat yapıtının başlı başına bir değer olarak görülmesine neden olmuştur. Bu bağlamda günümüz müzelerinin bir sergi ve araştırma merkezi olmasının kökleri, 18. yüzyıl Avrupa'sında halka açılan özel koleksiyonlardır (Hein, 2000, 19).

Sanat yapıtlarının koleksiyonlara dahil edilmesi süreç içinde yaygınlaşmıştır. Sanat koleksiyonlarının artmasıyla birlikte bir sanat koleksiyonuna sahip olmak; yüksek sınıfa mensup olmanın bir gereği haline gelmiştir. 1759'da parlamento yasasıyla, İngiltere'de kurulan British Museum bu türden müzelerin açılan ilk örneklerinden sayılır (Caygill, 2003,3).

British Museum, İngiltere

Saray ve aristokrasinin sıkı bir denetimde tuttuğu British Museum'a bilet alan herkes girebiliyordu fakat kamuya açılan bu müzede kurallarının hala katı olduğu görülür. Müze kamuya açılmış olsa da insanlar diledikleri gibi eserleri ve nesnelere inceleyememektedir. Müzeye giriş biletinin günler öncesinden alınması gerekmekte ve uygun görüldüğünde satışı gerçekleştirilmektedir. Schubert'e göre, özel koleksiyonunu halka açan British Museum, halka yarı açık olması itibari ile dünyanın en eski müzesi olma iddiasına bir anlamda gölge düşürür (Schubert, 2004,17).

Sanat yapıtlarının üst sınıflardan bağımsız olarak halkla açılması ilk Louvre ile karşımıza çıkmaktadır. Devrimi Hükümeti, Yeni Cumhuriyetin oluşumunda son derece önemli gördüğü kralın sanat koleksiyonunu uluslaştırmış ve toplumsal bir kuruma dönüştürmüştür.

Kamusal müze dendiğinde başta Louvre Müzesi anılır. Gerçi Louvre'dan önce, özellikle İngiltere'de kamuya açılan müzeler vardır. Örneğin British Museum, bir derneğin yürüttüğü kamusal girişim sonucunda 1759 yılında açılır. Ama Louvre bir devrimin eseri. 1793 yılında halkın kraliyet koleksiyonlarına, hazinelerine; soylulara ve kiliselere ait özel koleksiyonlara el koyması sonucu kamunun malı oluyor. Dolayısıyla bu anlamda, yani halkın kendine ait olduğunu iddia ettiği bir hazineyi devralması dolayısıyla, ilk kamusal müzenin Louvre olduğu kaydedilir. Ayrıca Louvre modern kütürlük disiplini bakımından da, daha sonraki bir çok müzeye model oluşturacaktır. Gerçekten de Winkelmann tarihinin –modern sanat tarihinin- sahnelendiği, cisimleştiği, canlandırıldığı ilk müze Louvre'dur (Bağlantı3) .

Louvre, Fransa

Rönesans kabinelerinin gizemciliğinden, rasyonalist müzeolojiye geçişin ilk gerçek sahnesi Louvre'dur. Ne var ki, 'devrimci', 'aydınlanmacı' müze disiplinine göre tasarlanıp inşa edilen ilk müze Schinkel'in eseri olan Berlin Altes Museum'dur... Antik Yunan'dan başlayarak her biri ayrı ayrı galerileri işgal eden uluslar (ulusal ekoller), hiyerarşik bir tarzda teşhir edilen dehalarıyla, uygarlık tarihinin ilerlemesini cisimleştirirler. Kısacası, "tarihin mimarlığı" Schinkel'in sanatında ruh bulur (Bağlantı2).

Altes Museum, Almanya, Karl Friedrich Schinkel

Hermitage Müzesi gerek mimarisi, gerekse içinde yer alan 3 Milyon sanat eseriyle bugün dünyanın en büyük bir iki müzesinden biridir. Sibiry'a'da o sıralarda (1715) meslek haline gelen mezar kazıcılarının ve hazine avcılarının en önemli müşterilerinden biri olan Büyük Petro sanata olan tutkusunu satın aldığı antik objelerle giderir. Zamanla Büyük Petro'nun bu satın almış olduğu değerli antik objeler süreç içerisinde büyük bir koleksiyona dönüşmüştür. Dolayısıyla bu nesnelere Hermitage Müzesi'nin temel taşlarını oluşturur. Aynı zamanda bu koleksiyon Çarlık Rusyası'nın ilk resmi koleksiyonu niteliğini taşır. II. Katherina, imparatorluk koleksiyonunu daha da zenginleştirmiş ve dev bir boyuta ulaştırmıştır. Rus imparatorluk koleksiyonuna eklenen eserler Avrupalı soylulardan ve ünlü koleksiyonerlerden satın alınarak ya da müzayede satışlarından elde edilir. 1852 yılında Çar I. Nicholas kararıyla halka açılan Hermitage Müzesi sanat koleksiyonu 20 bin yıl öncesi Mamut kemiğiyle başlayıp 20. yüzyıl resim sanatı örneklerine dek uzanır (Bağlantı4).

Hermitage Museum, Rusya. Francesco Rastrel, Jean-Baptiste Vallin de la Mothe

3. SONUÇ

Tarihsel gelişim süreçlerine bakıldığında müze olgusu belli bir ilginin, merakın, biriktirme arzusunun ve muhafaza etmenin en önemli mekânları olarak karşımızda durmaktadır. Hem ilk örnekleri hem de modern örnekleri bakımından müzeler, içerisinde barındırdıkları özel nesnelere dönemselleşen bellek taşıyıcıları olmuştur. Gündelik hayatın sıradan nesnelere firavun mezarlarında ahir hayatın yardımcı materyalleri olabildiği gibi meraklı bir gezginin nadire kabinelerinde biriktirdiği bu nesnelere acayip şeyler olarak hayretle izlenmiştir. Aristokrasinin ya da genel anlamda seçkinlerin seyrine açık olan müze süreç içinde sınırlı olarak kamuya açılmıştır. Louvre müzesi tam anlamıyla kamusal özellik kazanması itibarıyla tam zamanlı olarak sıradan insanlara kapılarını açmıştır. Önemli bir eğitim, inceleme ve araştırma merkezleri haline gelen modern müzeler tarihe kapı aralayan ender mekânlardandır. Genel itibarıyla hem modern hem çağdaş hem de dijital müzecilik olguları insanların eğitim ve araştırma ilgilerini zinde tutacak birer iletişim mekânlarıdır.

KAYNAKÇA

- Alp, R. (2004). Bir Kuruluşun Öyküsü, Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi, İstanbul
- Caygill, M. (2003). The British Museum 250 Years, Londra: The British Museum
- Gerçek, F. (1999). Türk Müzeciliği, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1.Baskı, Ankara
- Prior, N. (2002). Museums and Modernity: Art Galleries and the Making of Modern Culture, UK: Berg.
- Hein, H. S. (2000). Museum in Transition: a Philosophical Perspective, USA Smithsonian Institution

Schubert, K. (2004). Küratörün yumurtası: Müze Kavramının Fransız İhtilalinden Günümüze Kadar Olan Evrimi,  ev. Rana Smith, İstanbul Sanat Müzesi Vakfı

Baęlantılar

Bağlantı 1: ICOM. <http://www.icom.org>

Bağlantı 2: <http://www.aliartun.com/yazilar/utopya-olarak-muze-ve-mimarlik/>

Bağlantı 3: <http://www.aliartun.com/yazilar/muzecilikte-kamusalligin-kaynaklari-ve-ozel-muzeler/>

Bağlantı 4: <http://lebriz.com/pages/lst.aspx?lang=TR§ionID=8&articleID=314>